

Självständigt arbete krigsvetenskap (15 hp)

Författare: <i>Marcus Trapp</i>	Kurs: OP/TA 08-11
Handledare: <i>Henrik Edgren</i>	Program: SA VT 2011
Antal ord: 9 331	
<u>SLAGET VID BREITENFELD:</u>	
EN ANALYS MED HJÄLP AV DE GRUNDLÄGGANDE FÖRMÅGORNA, MARKTAKTISKA GRUNDPRINCIPERNA OCH LEDNINGSFILOSOFIN UPPDRAGSTAKTIK	
<p>Sammanfattning: Slaget vid Breitenfeld utspelades under 30-åriga kriget, år 1631, och var det största slag som en svensk armé har deltagit i. I detta arbete analyseras slaget ur ett svensk-sachsiskt perspektiv med hjälp av de grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciperna och ledningsfilosofin uppdragstaktik.</p> <p>Arbetet bygger på en fallstudie baserad på en kvalitativ textanalys och är i stort uppdelat i tre delar. I den första delen beskriver jag min teori och redogör för vad de olika begreppen står för. I andra delen återberättar jag kortfattat slaget och hur de deltagande arméerna såg ut. Slutligen i tredje delen analyserar jag slaget vid Breitenfeld utifrån mina teorier.</p> <p>Mina forskningsfrågor är: Hur kan utgången av slaget vid Breitenfeld förklaras med hjälp av de grundläggande förmågorna, de marktaktiska grundprinciperna och uppdragstaktik?</p> <ul style="list-style-type: none">• <i>Var några av de grundläggande förmågorna eller marktaktiska grundprinciperna avgörande för den svensk-sachsiska sidans seger?</i>• <i>Kan man se spår av uppdragstaktik hos den svenska armén?</i> <p>Gustav II Adolfs uppbyggnad av den svenska krigsmakten med det kraftiga ökandet av antalet självtänkande officerare och underbefäl påvisar att uppdragstaktik till viss del användes. Det effektiva användandet av en kombination mellan verkan, rörelse och kraftsamling av eld var de förmågor och principer som jag anser var avgörande för den svensk-sachsiska sidans seger.</p> <p>Nyckelord: Breitenfeld, grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciper, uppdragstaktik</p>	

BATTLE OF BREITENFELD:
**AN ANALYSIS USING THE BASIC SKILLS, GROUND TACTICAL PRINCIPLES AND
THE LEADERSHIP METHOD DECENTRALIZED COMMAND**

Abstract: The Battle of Breitenfeld took place in 1631, during the 30-year war. It was the biggest battle the Swedish army has participated in. The essay analyses the battle from a Swedish-Saxon perspective, using the basic skills, ground tactical principles and management philosophy of decentralized command.

The essay is based on a case study stemming from a qualitative text analysis, and is as such divided into three parts. The first part of the essay describes my theory, and explains what the different terms stand for. The second part narrates the battle and the participating armies. Finally, in the third part, I analyze the Battle of Breitenfeld with the theories.

The main question the essay aims to answer is:

How can the Battle of Breitenfeld be explained with the help of the basic skills, ground tactical principles and decentralized command?

To answer that question two research questions were used:

- Which of the basic skills and ground tactical principles were crucial for the Swedish-Saxon side to achieve victory?
- Can traces of decentralized command in the Swedish army be found?

The essay concludes that Gustavus Adolphus built the Swedish armed forces with a sharp increase in the number of self-thinking officers and non commissioned officers which indicates that decentralized command, to some extent, was used.

The also derives at the conclusion that effective use of a combination between firepower, maneuver and concentration of mass were crucial to the Swedish-Saxon victory.

Key words: Breitenfeld, basic skills, ground tactical principles, mission command

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING.....	1
NYCKELORD:	1
ABSTRACT:	2
KEY WORDS	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1 INLEDNING.....	5
1.1 BAKGRUND	5
1.2 SYFTE.....	6
1.3 PROBLEMFÖRMULERING OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
1.4 METOD.....	6
1.5 AVGRÄNSNINGAR.....	7
1.6 LITTERATUR OCH KÄLLKRITIK	7
1.7 TIDIGARE FORSKNING.....	8
1.8 DISPOSITION.....	8
2 TEORI.....	10
2.1 GRUNDLÄGGANDE FÖRMÅGORNA	10
2.1.1 Verkan	10
2.1.2 Rörlighet.....	10
2.1.3 Skydd	11
2.1.4 Underrättelser/information	11
2.1.5 Uthållighet.....	12
2.1.6 Ledning.....	12
2.2 MARKTAKTISKA GRUNDPRINCIPERNA	12
2.2.1 Lokal överlägsenhet	13
2.2.2 Kraftsamling.....	13
2.2.3 Handlingsfrihet.....	13
2.2.4 Överraskning.....	14
2.2.5 Vilseledning.....	14
2.2.6 Stridsekonomi	15
2.2.7 Sätt upp ett mål och håll fast vid det	15
2.3 UPPDRAGSTAKTIK	15
2.3.1 Uppdragstaktik baseras på.....	16
3 SLAGET VID BREITENFELD.....	17
3.1 BAKGRUND TILL KONFLIKTEN	17
3.2 DE TVÅ ARMÉERNA	18
3.3 DRABBNINGEN	19
3.4 EFTERSPEL	23
4 ANALYS AV DEN SVENSK- SACHSISKA SIDAN	24
4.1 GRUNDLÄGGANDE FÖRMÅGORNA	24

4.1.1	<i>Verkan</i>	24
4.1.2	<i>Rörelse</i>	25
4.1.3	<i>Skydd</i>	26
4.1.4	<i>Underrättelser/information</i>	26
4.1.5	<i>Uthållighet</i>	27
4.1.6	<i>Ledning</i>	27
4.2	DE MARKTAKTISKA GRUNDPRINCIPERNA	28
4.2.1	<i>Sätt upp ett mål och håll fast vid det</i>	28
4.2.2	<i>Kraftsamling</i>	28
4.2.3	<i>Handlingsfrihet</i>	29
4.2.4	<i>Överraskning</i>	29
4.2.5	<i>Vilseledning</i>	30
4.2.6	<i>Lokal överlägsenhet</i>	30
4.2.7	<i>Stridsekonomi</i>	31
4.3	UPPDRAGSTAKTIK	31
5	SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	33
5.1	VAR NÅGON AV DE GRUNDLÄGGANDE FÖRMÅGORNA ELLER MARKTAKTISKA GRUNDPRINCIPERNA AVGÖRANDE FÖR DEN SVENSK- SACHSISKA SIDANS SEGER?	33
5.2	KAN MAN SE SPÅR AV UPPDRAGSTAKTIK HOS NÅGON AV DE STRIDANDE ARMÉERNA?....	35
5.3	FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING.....	35
6	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTÄCKNINGAR	37
6.1	LITTERÄRA KÄLLOR	37
6.2	MILITÄRA DOKTRINER OCH REGLEMENTEN	37
6.3	ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	38

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Kanslissekretären Johan Adler beskrev slaget vid Breitenfeld i ett brev till Axel Oxenstierna på följande sätt:

Rivet, slitet och smutsigt såg vårt folk ut emot de försilvrade, förgyllde och fjäderbuskade kejsrerliga. Små voro våra finska och svenska hästar emot de stora tyska hästarna. Intet stort utvärtes anseende bringade våra svenska bonddrängar till platsen emot de romarenäsiga och snorhättiska (mustaschprydda) tillianer.¹

Gick det verkligen till på detta vis, bestod den svenska hären av enkla bondpojkar eller bestod den av råbarkade, vältränade och samövade yrkessoldater?

Författare och forskare har i sina böcker och arbeten beskrivit den svenska konungen Gustav den II Adolf som härföraren som förändrade sin tids krigföring. Genom sina smart uppsatta brigader, kompanier och samordning mellan eld och rörelse skapade han grunden till den stora framgång och ryktbarhet den svenska konungen hade under det trettioåriga kriget.

Slaget anses som en vändpunkt i det 30 åriga kriget och medförde att Gustav II Adolf ansågs som en av tidernas störste fältherrar.² 1630 landsteg konungen med 13000 man på ön Usedom i Pommern och den 7 september 1631 påbörjades slaget vid Brietenfeld. Slaget utkämpades mellan en svensk- sachsisk armé på ca 41000 man och den kejsrerliga armén på ca 35000 man.³

Slaget vid Breitenfeld är intressant då det är ett av de största slagen som Sverige någonsin har deltagit i och att det trots den inledningsvis jämna fördelningen stridande enheter kunde den svensk-sachsiska styrkan vinna en stor seger. Genom att göra en grundlig analys av detta slag vill jag med undersökningen komma fram till vilken/vilka grundläggande förmågorna eller marktaktiska grundprinciper som avgjorde slaget.

¹ Wahlström och Widstrand, *Svenska slagfält*, Värnamo, 2003, sid:128

² Wahlström och Widstrand, *Svenska slagfält*, Värnamo, 2003, sid:119

³ Wahlström och Widstrand, *Svenska slagfält*, Värnamo, 2003, sid:119,121

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att analysera slaget vid Breitenfeld med hjälp av militära teorier så som de grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciperna och den svenska ledningsfilosofin uppdragstaktik.

1.3 Problemformulering och frågeställningar

Mina forskningsfrågor är: huvudfråga lyder enligt följande:

Hur kan utgången av slaget vid Breitenfeld förklaras med hjälp av de grundläggande förmågorna, de marktaktiska grundprinciperna och uppdragstaktik?

- Var några av de grundläggande förmågorna eller marktaktiska grundprinciperna avgörande för den svensk-sachsiska sidans seger?
- Kan man se spår av uppdragstaktik hos den svenska armén?

1.4 Metod

Metoden jag tänker använda mig av i detta arbete är en fallstudie vilket är grundad på en kvalitativ litteraturstudie.

Inledningsvis kommer jag att studera fysiska spår i litteratur och historieböcker vilket avhandlar slaget vid Breitenfeld i syftet att skapa mig en så klar bild som möjligt av slagets händelseförlopp. Därefter studera doktriner och reglementen berörande de grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciperna och ledningsfilosofin uppdragstaktik för att klargöra begreppen och se hur jag bäst kan använda dem i mitt arbete. Slutligen ämnar jag, med utgångspunkt i de grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciperna, begreppet uppdragstaktik och med en kvalitativ analys av slaget, besvara frågeställningarna.

Andra forskare har använt sig av liknade metoder när de har analyserat slag, men vad jag kan hitta finns det ingen tidigare forskning på slaget vid Breitenfeld som använder sig av den teori som jag använt mig av.

1.5 Avgränsningar

I detta arbete har jag begränsat mig och kommer bara att analysera den svensk-sachsiska sidan. Det beror på att det har varit svårt att hitta relevant och bra litteratur som avhandlar och följer den kejserliga armén och de faktorer som deras chefer grundade sina beslut på.

1.6 Litteratur och källkritik

Det har inte varit några problem att hitta fakta och information, då det finns en mängd litteratur och skrifter som avhandlar slaget vid Breitenfeld och Gustav den II Adolfs bedrifter. Jag har använt mig av sammanlagt 10 olika källor i framställandet av mitt arbete.

En av böckerna som jag har använt mig av i återberättelsen av slaget är *Svenska slagfält*⁴. Boken är skriven av fem olika författare som alla har anknytning till Försvarshögskolan. Författarna är populärvetenskapliga skribenter och historiker, innehållet i boken anses vara tillförlitligt.

Boken *Vägen till stormakt*⁵ beskriver på ett bra sätt Gustav II Adolfs uppväxt, tankar och hur han byggde upp den svenska krigsmakten. Boken är skriven av Claes-Göran Isacson och är en av få moderna böcker som på ett källkritiskt sätt sammanfattar bl.a. Gustav den II Adolfs inträde i det 30-åriga kriget.

*Världshistoriens största slag*⁶ och *svenska krig*⁷ används också under min återberättning och analys av slaget. *Världshistoriens största slag* är en sammanställning av en internationell grupp militärhistorikers analyser och rekonstruktioner av 70 avgörande slag, som format världshistorien. *Svenska krig* är en bok av Ulf Sundsberg, som beskriver samtliga svenska krig mellan åren 1521 och 1814.

För att beskriva de teorier som finns i arbetet använder jag mig av Försvarsmaktens doktriner och reglementen.

⁴ Wahlström och Widstrand, *Svenska slagfält*, Värnamo, 2003

⁵ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006

⁶ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007

⁷ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998

En nackdel är att jag inte hittat några primärkällor som jag kan bygga mitt arbete på utan har bara sekundärkällor, d v s litteratur om slaget vid Breitenfeld. Användandet av primära källor skall alltid eftersträvas i en vetenskaplig text. Detta till stor del p.g.a. att den primära källan var på plats där något ursprungligen rapporterades eller beskrevs. Genom att jag endast använder mig av sekundära källor ökar risken för att fel och missuppfattningar kan förekomma i mitt arbete.

1.7 Tidigare forskning

Det finns flera forskningsarbeten om historiska militära slag som har analyserats utifrån de grundläggande förmågorna. Det finns dock enligt mina eftersökningar ingen sådan forskning som bygger på och utgår ifrån slaget vid Breitenfeld.

Anders Cedergren från Försvarshögskolans militärvetenskapliga institution har skrivit ett arbete med titeln ”*En analys av slaget om Hue med hjälp av de grundläggande förmågorna*”.

Väinö Lilja från Försvarshögskolan (YOP 06-09) har analyserat om hur den finska sidan under andra världskriget använde sig av manövertänkande, förmågor och taktiska grundprinciper.

Björn Carlzon från Försvarshögskolan har skrivit ett arbete om Gustav II Adolf och de bakomliggande orsaker till omorganisationen av den svenska krigsmakten.

I övrigt finns det många historiker och författare som har skrivit om Breitenfeld. Flera av dessa författares verk har också använts som källor och referenser i detta arbete.

1.8 Disposition

Inledningsvis beskriver och redovisar jag min metod, syfte och min problemformulering.

Därefter beskrivs teorin, som är utgångspunkt för analysen av slaget.

Efter min kortfattade beskrivning av min teori sammanfattas slaget vid Breitenfeld. Här kommer jag att redovisa bakgrund till slaget och hur de olika arméerna var uppbyggda samt kortfattat gå igenom hur själva drabbningen gick till.

Därefter kommer jag i min analys med hjälp av de grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciperna och ledningsmetoden uppdragstaktik analysera slaget .

Slutligen kommer jag i min sammanfattade diskussion med hjälp av min analys besvara frågeställningarna:

- *Var några av de grundläggande förmågorna eller marktaktiska grundprinciperna avgörande för den svensk- sachsiska sidans seger?*
- *Kan man se spår av uppdragstaktik hos den svenska armén?*

2 Teori

2.1 Grundläggande förmågorna

De grundläggande förmågorna benämns i doktrin för markoperationer ifrån 2005 som stridens basfunktioner. Dessa är sex till antalet och är verkan, ledning, rörelse, skydd, uthållighet och underrättelser/information. De behandlas som en tankemässig modell utan direkt koppling till funktioner och system. Förmågorna samverkar, stödjer varandra och hjälper oss att tänka i termer av vilken effekt vi vill uppnå under ett visst skede av den stridande operationen.⁸

Verkan, rörlighet, uthållighet, skydd, ledning och underrättelser/information ger ett underlag för hur stridskrafter bör samordnas, kombineras och används vid t.ex. en militär operation. Förmågorna kan också användas för att lokalisera fiendens svagheter och ge oss möjlighet att slå mot dennes sårbara punkter.⁹

2.1.1 Verkan

Med verkan menas all sorts verkan som kan påtvingas en motståndare både fysiskt och psykiskt. Fysiskt på så sätt att man med indirekt eld, minor och direktverkande vapen påverkar motståndaren. Det kan ske psykiskt med exempelvis propaganda, psykologiska operationer eller telekrigsvapen, vilket mer på ett indirekt sätt påverkar motståndaren. Den effekt som kan fås ut av sin verkan är nära sammanbunden med övriga förmågor.¹⁰

2.1.2 Rörlighet

”Rörlighet syftar till att manövrera avdelade system, förband och övriga resurser i tid och rum så att eget och överordnat mål kan uppnås.”¹¹

⁸ Doktrin för markoperationer, Försvarsmakten, 2005, sid:30

⁹ Doktrin för markoperationer, Försvarsmakten, 2005, sid:31

¹⁰ Doktrin för markoperationer, Försvarsmakten, 2005, sid:67-69

¹¹ Doktrin för markoperationer, Försvarsmakten, 2005, sid:69

Med rörlighet menas inte bara stridsvagnars och militära fordons framkomlighet utan också, på en mer operativ och strategisk nivå, hur chefer kan flytta sina förband på slagfältet. Med hjälp av rörlighet kan verkan uppnås med direktskjutande stridsfordon och skytteförband men också skydd. Alla de grundläggande förmågorna är beroende av varandra, t.ex. ett skytteförband uppnår verkan genom rörlighet och skydd genom verkan osv. De flyttar sig från plats A för att kunna nedkämpa fienden vid plats B eller avge verkan mot fienden i syfte att skapa skydd för sig själva eller andra.¹²

2.1.3 Skydd

Denna förmåga syftar till att genom aktiva och passiva, taktiska och tekniska åtgärder skapa bättre förutsättningar till verkan, uthållighet och överlevnad.¹³ Ett bra skydd förklaras lättast i samband med att den enskilde soldaten tar skydd i sitt värn med sandsäckar eller pansartjockleken på stridsvagnen. Denna förmåga innefattar inte bara skydd mot fysiska och direktriktade vapen utan även hur enskilda individer och förband skall kunna undgå upptäckt och bekämpning av fiendens enheter.¹⁴

2.1.4 Underrättelser/information

Förmågan att inhämta och bearbeta information och underrättelser är ytterst viktigt för att uppnå och bibehålla en korrekt lägesbild. Lägesbilden måste bl.a. innehålla motståndarens, våra allierade, egna förbands och civila aktörers positioner och verksamhet.¹⁵

Genom underrättelser och information kan de stridande förbanden uppnå en gemensam lägesbild vilket kommer att medge att chefer på alla nivåer kan fatta rätt beslut vid rätt tidpunkt. Det gäller t ex chefen för första stridsvagnskompaniet som vill framrycka från punkt A till punkt B genom punkt C. Han/hon framrycker över punkt C för att bron vid punkt D är trasig etcetera. Samman-

¹² *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:69-71

¹³ *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:71

¹⁴ *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:71-72

¹⁵ *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:65

fattat nyttjas förmågan underrättelser och information för att skaffa fram ett underlag för vilket chefer kan fatta sina beslut.¹⁶

2.1.5 Uthållighet

Det är lätt att koppla uthållighet till hur långt en soldat kan springa eller hur bra kondition denne har. Förmågan uthållighet kan också sammanfattas med att soldater och befäl känner en säkerhet och tillfredsställelse i sitt förbands förmåga att lösa tilldelade uppgifter. En enhets uthållighet mäts också med hjälp av hur högt deras stridsvärde (förmåga till strid) är. För att chefen skall ha koll på hur bra stridsvärde soldaterna har, måste han/hon ha god personkännedom och kontinuerligt följa upp sitt förband.¹⁷

2.1.6 Ledning

*”Ledning syftar till att samordna mänskligt agerande och resurser av olika slag i komplexa och dynamiska situationer så att eget och överordnat mål uppnås”.*¹⁸

Genom att som chef uppge mål och uppgifter som skall lösas så utövar cheferna ”ledning”. Ledning genomförs inte bra på en högre strategisk nivå utan också på lägre mer taktiska nivåer och varierar därför utifrån olika förhållanden. Genom en god ledning ökar förutsättningarna till att kunna sätta in verkan vid rätt tidpunkt och på rätt plats.¹⁹

2.2 Marktaktiska grundprinciperna

*”Krigföringens principer har genom historien ofta förståtts som en uppsättning riktlinjer eller som variabler för att förklara krigs utfall, dvs. som ett analysinstrument för att studera militärhistoria”.*²⁰

¹⁶ Doktrin för markoperationer, Försvarmakten, 2005, sid:65

¹⁷ Doktrin för markoperationer, Försvarmakten, 2005, sid:73

¹⁸ Doktrin för markoperationer, Försvarmakten, 2005, sid:63

¹⁹ Militärstrategisk doktrin, Försvarmakten, 2002, sid:129

²⁰ Militärteorins grunder, Försvarmakten, av Jerker Widén och Jan Ångström, 2005, sid:121

Hur chefer nyttjar sina förband för att genom strid betvinga motståndaren att ge upp eller psykiskt bryta dennes vilja till fortsatt kamp kallas för taktik. För att chefer på alla nivåer skall kunna utöva taktik inom markarenan behövs i de flesta fall kraftsamling, lokal överlägsenhet, överraskning, handlingsfrihet och vilseledning. Dessa begrepp utgör tillsammans de marktaktiska grundprinciperna.²¹

2.2.1 Lokal överlägsenhet

Lokal överlägsenhet eftersträvas när chefer vill öka sina möjligheter att nå ett avgörande. Genom att inom ett speciellt område på slagfältet, uppnå god effekt kan man säga att inom detta område uppnått lokal överlägsenhet. Vid genomförande och planering av strid överväga förhållandet mellan överraskning, kraftsamling, handlingsfrihet tillsammans med stridsekonomi kan en överlägsen effekt inom valt område uppnås.²² Ett exempel på lokal överlägsenhet kan vara att motståndaren tvingas framrycka i terräng där denne inte kan använda sig av sina vapensystem.

2.2.2 Kraftsamling

*”Genom kraftsamling kan vi uppnå lokal överlägsenhet. Kraftsamling innebär att resurser samlas för att åstadkomma önskad effekt.”*²³

T.ex. genom att samla all indirekt eld och direktriaktade vapen eller sätta in reserven inom ett område har en kraftsamling av resurser skett. På en lägre nivå förklaras kraftsamling genom att en skyttegrupp samlar alla sina vapensystem och eld mot ett och samma mål eller att plutonens minor samlas till vägkorsningen.

2.2.3 Handlingsfrihet

Motståndaren försöker precis som vi utmanövrera och hitta svagheter, detta gör att vi måste vara flexibla i vårt handlande och beredda att möta oförutsedda situationer.²⁴

²¹ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:36

²² *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:37

²³ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:37

Genom att ha reserver och resurser, vilket kan sättas in och flyttas på slagfältet, har chefen skaffat sig handlingsfrihet. Handlingsfrihet skapas genom att chefer på alla nivåer fattar beslut i tid, ger förberedande ordnar och är flexibla i sitt handlande. Att bevara ett gott stridsvärde och efterhand återskapa reserver medger detta att högre chefer får mer handlingsfrihet att föra striden på ett för oss gynnsamt sätt.²⁵

2.2.4 Överraskning

Även om vårt handlande på slagfältet inte syftar till att överraska motståndaren kan denna effekt ibland uppnås. Genom att överraska fienden har vi skapat oss ett psykologiskt övertag vilket kan komma att gynna oss även om vi är numerärt underlägsna fienden. Principen överraskning kan uppnås genom att vi vilseleder fienden, uppträder oväntat till sätt, tid eller rum och slutligen håller ett högt stridstempo.²⁶

2.2.5 Vilseledning

Med vilseledning vill vi lura motståndarens sensorer och ledning. Detta kan uppnås genom att vi genomför en planerad aktiv verksamhet.²⁷ T.ex. vi får motståndaren att tro att vi skall bedriva försvarsstrid vid punkt A och drar därigenom bort hans uppmärksamhet från punkt B där vi planerar en anfallsrörelse mot dennes bakre underhållslinjer.

Ett effektivt sätt att få motståndaren att gå på vår vilseledning är att förstärka det förväntade.²⁸ T.ex. om fienden vet att vi är numerärt underlägsna och att vi har bra försvarsterräng, pekar allt på att vi kommer att bedriva försvarsstrid. Om vi anfaller kommer vi inte bara att uppnå en lyckad vilseledning utan kommer också med stor sannolikhet överraska fienden.

²⁴ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:39

²⁵ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:39

²⁶ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:38

²⁷ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:38

²⁸ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:38

2.2.6 Stridsekonomi

Stridsekonomi kan sammanfattas som de resurser en chef har till sitt förfogande under ett pågående stridsförlopp. I en situation kan det vara lämpligare att undvika stridskontakt för att i en annan kunna använda sina resurser på ett bättre sätt, i syfte att uppnå en effekt vilket leder mot det slutgiltiga målet.²⁹ I slutändan går det ut på att fienden förlorar mer soldater och system än vad vi gör. Genom att hela tiden försöka uppnå vårt mål utan att behöva utsätta egna soldater för onödiga risker, minimeras risken att den egna stridsekonomin tar slut före motståndarens.

2.2.7 Sätt upp ett mål och håll fast vid det

Högre chef måste alltid sätta upp ett klart och tydligt mål, vilket underlydande chefer kan bygga sina stridsplaner på. Detta gör att alla beslut som fattas på alla nivåer leder till ett och samma gemensamma mål. En röd tråd kan därmed observeras genom hela operationen och dyrbara resurser läggs inte på något som är **oväsentligt**.³⁰

2.3 Uppdragstaktik

”Uppdragstaktiken som ledningsfilosofi förutsätter att chefer på alla nivåer har förmågan att självständigt bedöma situationer och fatta lämpliga beslut.”³¹

Underställda chefer skall på egen hand fatta snabba beslut och agera självständigt. Högre chef skall endast stödja underställda chefer genom att sätta upp klara och tydliga mål vilket underställda skall lösa. Högre chef skall också vara beredd att understödja med information och när det behövs ledarskap i form av samordning mellan underställda chefer.³²

²⁹ *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:40

³⁰ *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:37

³¹ *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:54

³² *Doktrin för markoperationer*, Försvarsmakten, 2005, sid:54

2.3.1 Uppdragstaktik baseras på

En stor del i uppdragstaktiken är att underställda chefer själva fattar beslut i situationer som uppstår snabbt, istället för att först behöva återberätta allt som händer till högre chef. Detta gör att ett högt tempo uppnås och initiativet kan behållas. För att chefer skall kunna känna att de vågar ta egna beslut måste ett sådant klimat uppmuntras och ett ömsesidigt förtroende mellan chefer och personal måste finnas.³³ Som ett exempel: En bekant till mig gjorde värnplikten som vagnchef på stridsvagn. Under en plutons anfall blev plutonchefen och ställföreträdarens vagnar utskjutna. Under en kort period kollapsade ledningen på plutonen och kaos uppstod. Till slut tog min vän till sig mod och tog befälet över resterande plutonens vagnar och fortsatte anfall efter bästa förmåga. Anfall misslyckades och plutonen blev nedkämpad. Plutonchefen svarade med att skälla ut vagnchefen och ifrågasätta varför han inte hade gjort på ett annat sätt istället. Denna vagnchef vågade inte ta ytterligare individuella beslut under resten av sin värnplikt. Detta är ett bra exempel på hur en chef inte skall bete sig för att få personal som är självständiga, handlingskraftiga och har ett gott självförtroende, vilket är ytterst viktigt för att kunna använda sig av uppdragstaktik.

Som chef måste du se till att de underställda förstår dina avsikter, uppdrag och vad du vill uppnå (Högre chefs målbild). När operationen påbörjas släpper högre chef lös sina underställda och förväntar sig att de till stor del självständigt skall fatta rätt beslut och vidta rätt åtgärder, vilket leder mot högre chefs syfte, avsikt eller mål.³⁴ Detta betyder inte att högre chef befinner sig i bakgrunden i någon ledningscentral långt ifrån stridigheternas centrum. Chefen skall alltid finna sig så långt fram som han/hon kan i syfte att få en bättre uppfattning om läget och kunna, vid behov, samordna sina enheter.³⁵

Det sista men viktigaste som behövs för att man som chef skall kunna använda sig av uppdragstaktik är att ens förband har en god utbildningsnivå och att förbandet är samövat.³⁶

³³ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:53-54

³⁴ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:54

³⁵ *Uppdragstaktik en ledningsfilosofi i förändring*, Försvarmakten, 2003, av Anders Cedergren och Peter A Mattsson, sid:10-11

³⁶ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:54

3 Slaget vid Breitenfeld

3.1 Bakgrund till konflikten

30-åriga kriget var i grunden en kamp om hur det tysk-romerska rikets religiösa och politiska konstruktion skulle tolkas och byggas upp.³⁷ Dåtidens Tyskland bestod av flertalet mindre furstendömen vilket tillsammans bildade det tysk-romerska kejsarriket. De viktigaste och största av dessa furstendömen var Brandenburg, Sachsen och Bayern. Dessa kontrollerades av furstar som eftersträvade större makt, politiskt och religiöst inflytande över de övriga furstendömena.³⁸

Kejsaren över det sammansatta tysk-romerska riket Ferdinand II beslutade sig för att försöka driva igenom sin egen bild och tolkning på hur den kejsarliga konstitutionen skulle tolkas och se ut. Detta möttes på flera håll av missnöje och flertalet av furstendömena gjorde uppror mot kejsaren. I ett försök till att befästa sin auktoritet utlöste Ferdinand II en konflikt vilket tog sin början i Böhmen och spred sig senare till övriga Tyskland. En konflikt mellan katoliker och protestanter hade urartat och var början till det krig som skulle vara i över trettio år.³⁹

1619 återskapades den katolska ligan, som hade förbjudits av habsburgarna, då de tyckte att den varit alltför sekteristisk. Ligan gav nu Kejsaren kraftfullt stöd och stod bakom Ferdinands mål att störta sina protestantiska opponenter.⁴⁰ Med en armé på upp till ca 30 000 man under ledning av den erfarna och respekterade generalen greve Jean Tzerclaes Tilly, var kejsare Ferdinand II redo att påbörja den katolska offensiven mot den protestantiska världen.

När kriget fortgått i 12 år, år 1630, gick Sverige på allvar in i konflikten. Gustav den andre Adolf uttryckte att han kände sig hotad av den katolska offensiven och påbörjade därför ett så kallat försvarskrig.⁴¹ Den svenska armén under ledning av Gustav II Adolf, landsteg midsommaren 1630 i Usedom i Pommern och bestod inledningsvis av 13 000 man. Genom ett flitigt arbete under det första halvåret kunde den svenske konungen skaffa sig bundsförvanter och värva solda-

³⁷ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:129

³⁸ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:146-147

³⁹ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:129

⁴⁰ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:129

⁴¹ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:146-147

ter. Gustav II Adolf gick tidigt ut med uppmaningen till intelligande furstar och furstendömen att de antingen var med eller emot den svenska krigsmakten. Detta medgav att den svenska armén kunde byggas upp och bundsförvanter kunde säkras.⁴²

1631 stormades och skövlades den protestantiska staden Magdeburg av Kejsarens trupper. Staden förstördes och två tredjedelar av invånarna massakrerades i ett försök att avskräcka andra städer att hjälpa och bistå Sverige. Detta försök till att avskräcka fick istället motsatt effekt och resulterade i att det neutrala Sachsen gick med på svensk sida.⁴³

3.2 De två arméerna

Den svensk-sachsiska sidan hade gemensamt en armé på ca 41 000 med 22 800 svenska soldater med 54 kanoner och 17 300 sachsiska med 12 kanoner. Befälhavare på den svenska sidan var Gustav II Adolf och till sin hjälp hade han greve Gustav Horn och general Johan Banér. Den sachsiska sidan leddes av kurfurste Johann Georg och generallöjtnant Georg von Arnim.⁴⁴

Den före detta kejsarliga fältherren Albrecht von Wallenstein, vilken inledningsvis haft befälet över den kejsarliga armen, hade i ett tidigt skede av kriget avsatts och ersatts av general Tilly. Detta resulterade i att den kejsarliga armén var demoraliserad och försvagad, då flertalet av de kejsarliga soldaterna var trogna Wallenstein.⁴⁵ Den kejsarliga armén, under ledning av general Tilly, uppgick till ca 31 300 man med 26 kanoner. Till sin hjälp hade Tilly greve Pappenheim, greve Fürstenberg, greve Isolano och överste Erwitte.⁴⁶

Under sommaren 1631 hade de båda arméerna manövrerat fram och tillbaka över stäpperna mellan floderna Elbe och Oder. Det enda området som inte hade skövlats på resurser och förnödenheter var Sachsen. Detta område blev viktigt att kontrollera, då det var det enda intakta områ-

⁴² *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:119

⁴³ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:120-121

⁴⁴ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:131

⁴⁵ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:129

⁴⁶ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:131

det på hundra mils avstånd. Sverige hade här en fördel då de var allierade med Sachsen och tvingade därmed den kejserliga armén att i slutet av augusti framrycka in i Sachsen.⁴⁷

Efter ett snabbt krigsråd kom de allierade (Sverige och Sachsen) överens om att möta general Tilly och den kejserliga armén. Detta till stor del för att dra nytta av den numerära fördel som de hade och tvinga Tillys armé till ett avgörande slag.

3.3 Drabbningen

Ungefär vid klockan tolv på dagen den 5 september 1631 i utkanten av byn Breitenfeld stod de två arméerna mitt emot varandra. Den svenska styrkan ställde upp till vänster och sachsarna till höger, tillsammans utspridda längs en halv mil lång markyta.⁴⁸

Den svenska vänsterflanken leddes av Greve Gustav Horn och bestod av två linjer kavalleri med 1 250 man i vardera. Dessa kavallerienheter var understödda av 940 man musketerare i första linjen och 460 man dragoner i andra. I centern stod sammanlagt sju brigader, fyra i första linjen och tre i reserv i andra linjen. De tre brigaderna i första linjen fick understöd av 1010 man musketerare och 500 man kavallerister, den andra linjen av 700 man kavalleri. Det var också här som svenskarna grupperade sitt tyngre artilleri i form av 8 18-pundiga och 4 24-pundiga kanoner. Vid högerflanken ställdes de svenska bästa trupperna upp då det var här som Konungen ville genomföra huvudanfallet. 2 450 man finskt- och svenskt kavalleri i första linjen fick understöd av 950 musketerare. Andra linjen bestod enbart av 950 kavallerister.⁴⁹

Den sachsiska sidan bestod sammanlagt av 10 bataljoner som tillsammans uppgick till drygt 12 100 man och 5 200 kavallerister. Sachsarna grupperade sina styrkor mer kompakt till skillnad från svenskarna som grupperade sina styrkor glesare. Den svenska armén grupperade på detta sätt för att kunna uppnå en större eldkraft med sina enheter. Den sachsiska arméns bataljoner hade fler rader med infanterister i djup och medgav att eldgivningen blev sämre men uthålligheten

⁴⁷ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:121

⁴⁸ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:122

⁴⁹ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:130-132

bättre.⁵⁰ Kortfattat ställde de upp sina tio bataljoner i mitten med 12 kanoner i täten och 5 200 kavallerister på sidorna som flankskydd.⁵¹

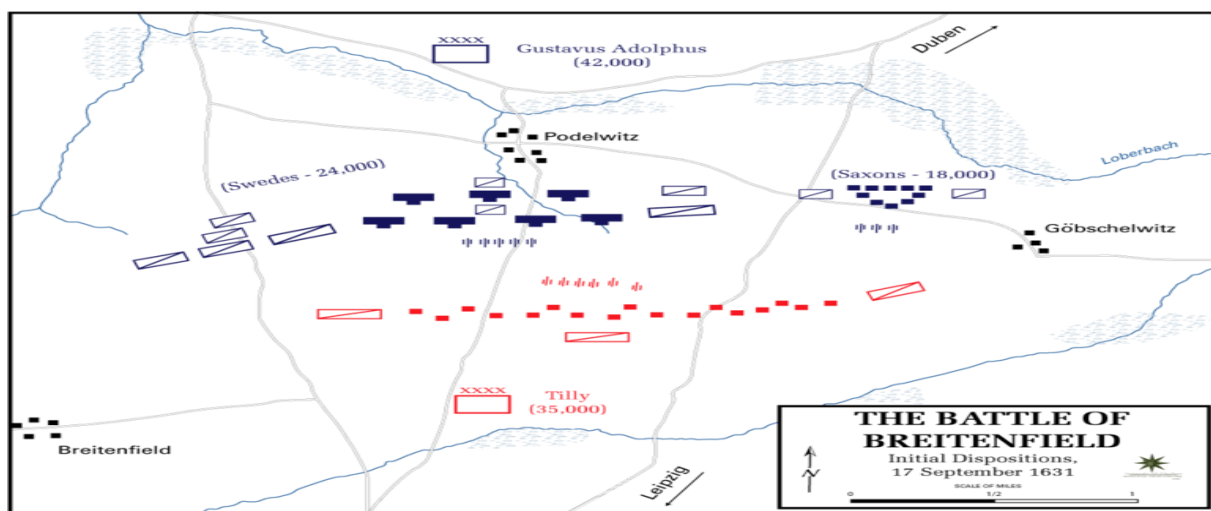

Bild 1: Inledande uppställningen⁵²

Den kejserliga styrkan ställde upp på ett traditionellt sätt. Tilly var skolad med den s.k. spanska skolan, där infanteriet var den viktigaste och slagkraftigaste enheten. Det kejserliga infanteriet ställde upp i mitten i stora fyrkantiga formationer, på spanska kallat esquadrones (skvadroner).⁵³ Skvadronerna kunde bli så stora som 30 man i djup och 50 i bredd. Detta gjorde de stora fyrkanterna långsamma men de hade en otrolig slagkraftighet som var svår att stå emot.

Tilly tog själv befälet över det 21 000 man starka infanteriet. Generalmajor Fürstenberg ansvarade för den högra kavalleriflygeln och fältmarskalk Pappenheim den vänstra med sammanlagt ca 7 000 man.⁵⁴

Svenskarna kom inom kort innanför räckvidd av Tillys artilleri och besköts skoningslöst av de tunga kejserliga kanonerna. Under ledning av Lennart Torstensson grupperades snabbt det svenska artilleriet och besvarade elden. Efter ett par timmar avslutades artilleriduellen och Tilly ger

⁵⁰ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:130-131

⁵¹ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:130

⁵² http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Breitenfeld_-_Initial_dispositions,_17_September_1631.gif, 18:41 2011-05-24

⁵³ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:122

⁵⁴ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:163

order om anfall, klockan är nu ca 14:00.⁵⁵ Pappenheims kavalleriflygel är de första kejsarliga enheter som sätter sig mot svenskarnas högerflank. Svenskarna lyckas hålla högerflanken trots Pappenheims kontinuerliga anfall. 7 gånger anfölls den svenska högerflanken och 7 gånger måste den kejsarliga fältmarskalken avbryta och vända tillbaka till huvudstyrkan.⁵⁶

På den vänstra sidan av slagfältet går det bättre för Tillys armé. Fürstenberg uppnår framgång genom sina anfall och Tilly bestämmer sig för att sätta huvuddelen av sitt infanteri mot den sachsiska armén. Detta blir för mycket för de relativt otränade och oerfarna sachsarna, vilka flyr hals över huvud med generallöjtnant Georg von Arnim i täten.⁵⁷

Den svenska styrkan blir lämnad kvar och var nu i numerärt underläge, emot Tillys massiva armé, förutom en liten del av det sachsiska kavalleriet som stannade kvar och anslöt sig till den svenska konungens styrkor.⁵⁸

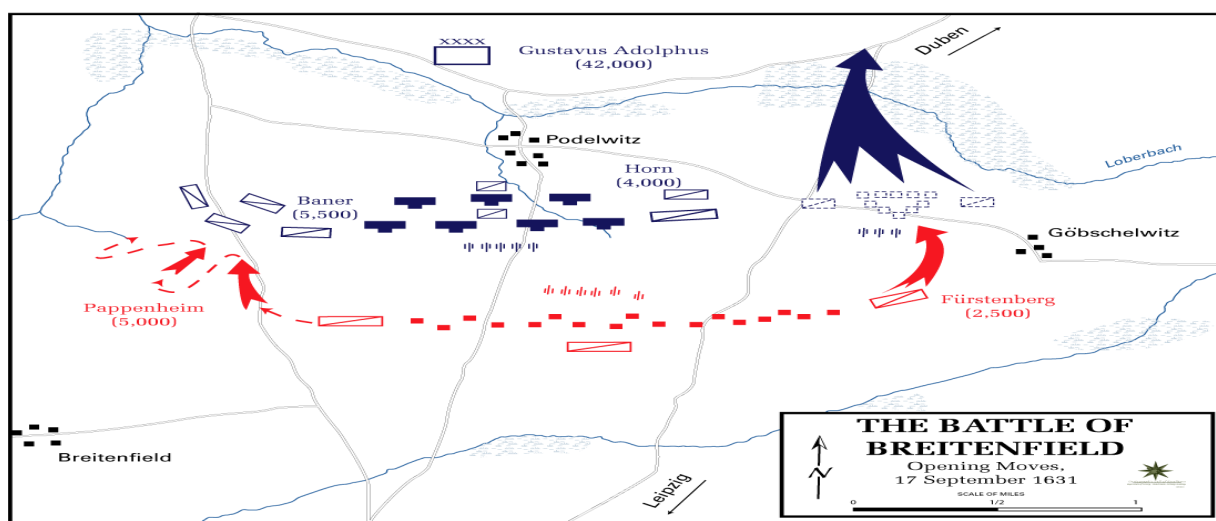

Bild 2: Den sachsiska armén flyr slagfältet⁵⁹

⁵⁵ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:131

⁵⁶ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:163

⁵⁷ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:163

⁵⁸ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:126

⁵⁹ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Breitenfeld_-_Opening_moves,_17_September_1631.gif, 18:41 2011-05-24

Gustav Horn, som hade befälet över den högra svenska flanken, gjorde här något som skulle komma att göra honom vida känd. Han tog den vänstra flanken och vinklade den 45 grader emot det anfallande kejsrerliga infanteriet, som istället för en sårbar flank fick möta på en fast hård front av svenska soldater.⁶⁰

Den svenska flanken väntade inte in fienden utan anföll direkt för att sätta press på fienden och beröva honom chansen att kunna organisera sina enheter på ett effektivt sätt. Genom att Tillys enheter var så stora blev de mycket svårmanövrerande, vilket resulterade i att den svenska högerflanken, som Gustav II Adolf själv tagit befälet över, med sina reserver kunde genomföra ett motanfall. Genom en kombination av eld och rörelse kunde den svenska armén tillslut knäcka den kejsrerliga anfallsviljan och sakta men säkert tvinga sin fiende till flykt.⁶¹ De kejsrerliga soldaterna var stolta och vägrade inse att de hade förlorat, vissa enheter sågs ha slagits till sista man. Det var dessa modiga soldaters insats som gjorde att Tilly och en liten del av hans armé kunde fly fältet.⁶²

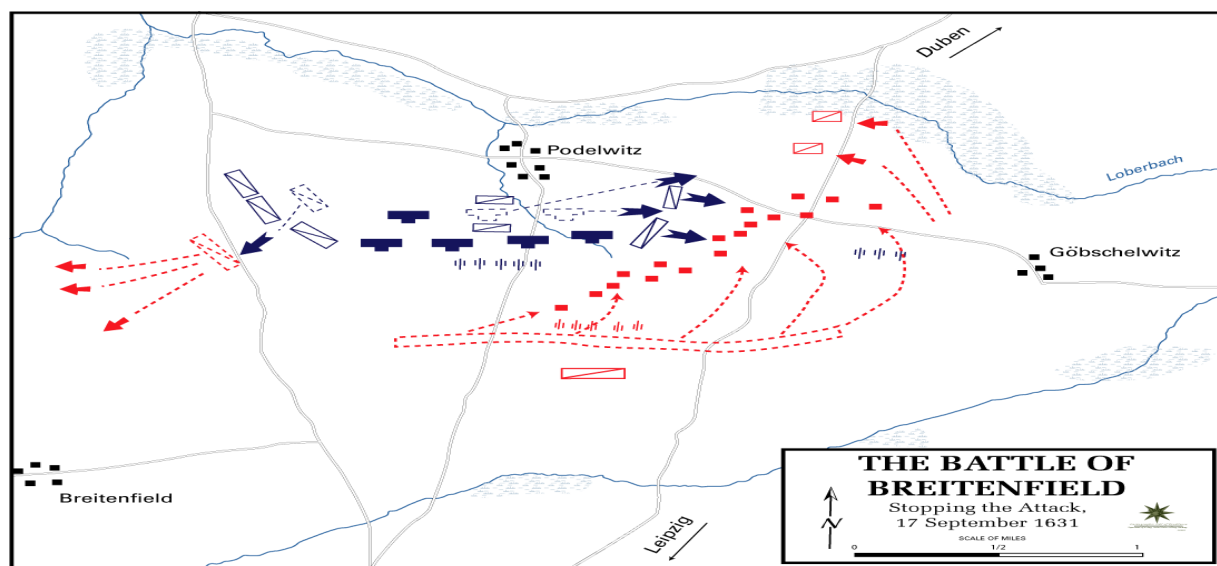

Bild 3: Den kejsrerliga armén stoppas och tvingas till flykt⁶³

⁶⁰ Svenska krig 1521-1814, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:164

⁶¹ Svenska krig 1521-1814, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:164

⁶² Svenska krig 1521-1814, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:164

⁶³ http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Breitenfeld_-_Stopping_the_attack,_17_September_1631.gif, 18:41 2011-05-24

3.4 Efterspel

Svenskarna och sachsarna förlorade 4 100 man där de flesta av de stupade var kavallerister. Tillys totala förlustsiffror sägs ha uppnått ca 20 000 man. 7 600 man låg kvar på slagfältet och 6 000 man togs senare tillfånga. Ca 3 000 man tog sin flykt till staden Leipzig där de inom kort tillfångatogs av svenska soldater.⁶⁴

8 dagar efter slaget hölls ett krigsråd i Halle där Gustav II Adolf beslutade att han med sin armé skulle gå västerut, för att starta en ny offensiv mot de kejserliga trupperna.⁶⁵

Vid den här tiden var Gustav II Adolf en utav Europas mäktigaste härförare med en armé som uppgick till totalt 80 000 man.⁶⁶

Greve Jean Tzerclaes Tilly dog ca fyra år efter slaget och Wallenstein återtog befälet över den kvarvarande armén och påbörjade återuppbyggnaden av denna.⁶⁷ 1632 besegrade Gustav II Adolf den kejserliga armen vid Lützen. Men Sverige fick betala ett högt pris då deras krigarkonung stupade under slaget.

⁶⁴ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:164

⁶⁵ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:165

⁶⁶ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:165

⁶⁷ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:132

4 Analys av den svensk- sachsiska sidan

4.1 Grundläggande förmågorna

4.1.1 Verkan

Det svenska artilleriet och musköterna hade god verkan och effekt på de anfallande kejserliga styrkorna. De kejserliga skvadronerna hade ett djup på 30 man långa led och upp till 50 man breda. Dessa enorma fyrkanter infanteri utgjorde ett stort mål för de svenska kanonerna. En kanon på 1600- talet avfyra en stor stenkula vilket kunde väga upp till 1,5 kilo. Den här stenen/kulan kunde skjutas på flera hundra meters avstånd och ändå gå igenom ett tiotal människor.⁶⁸ Det var därför som de kejserliga tog så mycket förluster i den två timmar inledande kanonduellen och tvingades till att anfälla med sitt kavalleri på svenskarnas vänstra flank.⁶⁹

De svenska kanonerna användes också med lyckat resultat på korta avstånd där de istället för en stor kanonkula kunde avfyra s.k. grovt hagel och skrot, som på kort avstånd hade förödande effekt på det framryckande infanteriet.⁷⁰

Det kejserliga kavalleriet hade följande stridsteknik: Inledningsvis red de fram så att de hade ett avstånd till fienden på cirka 50 meter. Därefter avfyra första ledet sina flintlockspistoler mot fienden för att sedan rida längst bak i den fyrkantiga formationen för att ladda om pistolen. Slutligen fortsatte de med denna procedur till antalet förluster var för höga eller att ammunitionen hade tagit slut.⁷¹ Dåtidsens flintlockspistoler hade en kort räckvidd och hade svårt att penetrera svenskarnas stålharnesk. Pistolerna tog lång tid att ladda om, vilket också försvårades på grund av att soldaterna måste balansera på hästryggen.⁷²

⁶⁸ *War made new*, av Max Boot, New York (USA), 2006, sid:54

⁶⁹ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:163

⁷⁰ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398

⁷¹ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:126

⁷² *War made new*, av Max Boot, New York (USA), 2006, sid:53

De svenska musketörerna och kavalleristerna kombinerades och bildade tillsammans en kombination av eld och rörelse vilket är två av de förmågor som bär upp dagens grunder till strid.⁷³ Musköterna inledde med att skjuta på de anstormande fienderna för att skapa kaos och oordning i deras led. Därefter anföll kavalleriet in i fiendemassan med blanka vapen för att orsaka fienden förluster och ge de egna musköterna tid till att ladda om sina vapen. Slutligen red kavalleriet tillbaka och lät musköterna skjuta ännu en förödande salva dödande kulor in i fienden. Kavalleriet fortsatte att anfälla fienden efter att musköterna avfyrat sina vapen. Denna procedur upprepades tills fienden var i flykt/besegrad.⁷⁴

4.1.2 Rörelse

Kung Gustav II Adolfs uppbyggnad av den svenska krigsmakten gick ut på att alla större enheter s.k. brigader bestod av 2 352 man som var uppdelade i fyra kompanier a 588 man i varje.⁷⁵ Detta gjorde att de svenska förbanden var mycket rörliga, hade lätt att förflytta sig på slagfältet och ofta kunde utmanövrera fiendens stora långsamma enheter.⁷⁶

De svenska kanonerna var betydligt lättare än vad fiendens var och kunde framrycka tillsammans med infanteriet. Detta gjorde att svenskarna långt fram på slagfältet kunde dra nytta av den otroliga eldkraft som pjäserna kunde uppbringa. Varje kompani hade 2 till 3 stycken regementsstycken s.k. lätta kanoner till sitt förfogande.⁷⁷

Kanonerna på 1600-talet var ofta tvungna att dras med flertalet hästar och placerades därför ofta ut i slaget början för att därefter inte flytta på sig. Detta gjorde att slagen ofta inleddes med kanondueller för att sedan gå över i truppförflyttningar och närkampsbataljer.

⁷³ *Markstridsreglemente 1:2 Formella och Fältmässiga grunder*, Försvarsmakten, 2010, sid:70

⁷⁴ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:123-126

⁷⁵ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:396

⁷⁶ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398

⁷⁷ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398

De svenska kanonerna, vilka kunde flyttas med handkraft, kunde följa med infanteriets anfallsrörelser och ge ett tyngre understöd framme vid de stridande frontavsnitten. Genom att kunna göra detta hade den svenska armén en fördel under förmågan rörlighet.

4.1.3 Skydd

Musketörernas skjutvapen hade en förödande effekt, men tog lång tid att ladda om. Detta gjorde musketörerna till ett lovligt byte för fientligt kavalleri, som under omladdningen tog tillfället i akt att anfälla. Gustav II Adolf löste detta problem genom att se till att musketörerna skyddades av infanteri.⁷⁸

Ett föremål som representerar förmågan ”skydd” är svenskarnas stålharnesk, som effektivt reducerade de kejserliga kavalleristernas verkan från sina flintlockspistoler.⁷⁹

4.1.4 Underrättelser/information

Tidigt den 7 september påbörjade den svenska och sachsiska armén sin framryckning genom byn Podelwitz och hamnade i strid med fientligt kavalleri.⁸⁰ I de inledande delarna av slaget använde båda parter sig av sitt kavalleri för att möta och få grepp om varandra. Genom att veta vart och med hur många soldater fienden kommer har de skaffat sig ett övertag inför den kommande striden.

En faktor som går under denna förmåga är att de kejserliga soldaterna inte var vana vid nederlag. Deras självsäkra beteende gjorde att de underskattade svenskarna, de var för stolta att inse när de hade förlorat och fortsatte därför att ta onödigt mycket förluster innan de tillslut flydde fältet under slagets slutskede.⁸¹

⁷⁸ *War made new*, av Max Boot, New York (USA), 2006, sid:54

⁷⁹ *War made new*, av Max Boot, New York (USA), 2006, sid:53

⁸⁰ *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:131

⁸¹ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:164

Något som jag inte kan koppla till någon litteratur eller källa är att Tilly inledningsvis underskattade de svenska soldaterna. Han satsade på att hans veteraner skulle slå den numerärt överlägsna fienden.⁸² Det han kanske förbisåg var att den svenska armén inte var en oerfaren bondearmé utan till större delen bestod av veteraner ifrån kriget med Polen.

4.1.5 Uthållighet

Gustav II Adolfs uppbyggnad av armén gick bl.a. ut på att uppgradera och göra dåtidens svenska utrustning och vapensystem mer lätthanterlig . T.ex. de 18 fot långa pikarna kortades ner till 11 fot och musköterna gjordes lättare för att skyttarna skulle slippa bära omkring på den tunga gaffeln som de innan behövde för att träffsäkert skjuta med sina vapen.⁸³ Den lättare utrustningen gjorde att soldaterna på en låg nivå kunde upprätthålla en bättre uthållighet under en längre tid då de inte behövde bära omkring på tung utrustning.

4.1.6 Ledning

Genom att den svenske kungen alltid ledde sin armé ifrån fronten kunde han skaffa sig en klarare bild om och snabbare fatta de beslut som behövdes för att vinna striden.

Varje brigad, kompani hade ett utökat antal officerare och underbefäl, vilka kunde på ett effektivt sätt hålla reda på och leda manskapet. Gustav II Adolf var en av få kungar som på sin tid hade deltagit i strid. Detta gjorde att han förstod hur viktigt det var att officerare på en lägre taktisk nivå uppmuntrades till att ta egna initiativ inom ramen för den övergripande målbilden.⁸⁴

⁸² *Världshistoriens största slag*, av Jeremy Black, 2007, sid:130

⁸³ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398-399

⁸⁴ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398

4.2 De marktaktiska grundprinciperna

4.2.1 Sätt upp ett mål och håll fast vid det

Det finns inte så mycket att skriva om denna princip. 1600-talets krigföring på taktisk nivå hade oftast bara ett mål och det var att besegra fienden t.ex. att anfall hans högra, vänstra flank eller koncentrera anfallet i fiendens center.

Om man på en mer strategisk nivå tittar på det mål och krav som Gustav satte upp:

- *Den tysk-romerska konstitutionen skall vara utformad så att riket förblir en splittrat federativ stat;*
- *Lutheraner och reformerta i Tyskland tillförsäkras rimliga rättigheter;*
- *Sverige tillerkänns vissa landområden samt att*
- *Sverige får kontanta medel för att betala utestående sold till officerare och soldater i svensk tjänst.*⁸⁵

Detta var de huvudsakliga kraven som svenskarna skulle använda sig av vid fredsförhandlingarna. Jag anser att de mål som konungen av Sverige och hans underställda chefer satte upp inte är värda att analysera, då de endast var på en låg taktisk nivå och inte lede mot de ovanstående huvudmålen.

4.2.2 Kraftsamling

I min teori beskrev jag kraftsamling som de resurser som samlas inom ett område eller en specifik tidpunkt för att åstadkomma en önskad effekt.⁸⁶

De gånger jag, i min analys, kan se att svenskarna använt sig av principen kraftsamling är när svenska reserven sattes in mot de anfallande kejserliga infanteriförbanden i slagets slutskede på den högra flanken under ledning av greve Horn. Genom att kraftsamla sina reserver, eld och rörelse kunde svenskarna bryta fiendeenheternas anfallsvilja och kraft. Slutligen, genom att

⁸⁵ Svenska krig 1521-1814, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:147

⁸⁶ Doktrin för markoperationer, Försvarsmakten, 2005, sid:37

”kraftsamla” sin eldkraft i form av musköter och kanoner åstadkoms ett lyckat motanfall med det svenska infanteriet. Detta resulterade i att den kejserliga armén till slut bringades till flykt och kunde besegras.⁸⁷

4.2.3 Handlingsfrihet

Kung Gustav II Adolf grupperade sina enheter över ett stort djup. Genom att ha reserver bakom alla frontavsnitt, som inte kunde bindas av fienden, och enheter grupperade med ett djup kunde den svenske konungen uppnå handlingsfrihet. Detta gjorde att han utan svårigheter med majoriteten av sina förband, dessa kunde därmed genomföra truppförflyttningar och möta eventuell fiendlig kraftsamling eller huvudanfall effektivt.⁸⁸

En stor skillnad mellan de svenska och de kejserliga styrkorna var också att svenskarnas officerare och underbefäl hade större handlingsfrihet att fatta och ta egna beslut.⁸⁹

4.2.4 Överraskning

De svenska musköterna hade en förödande och inövad eldexercis vilket kunde utföras på två sätt: Det ena sättet kan idag igenkännas som manövern ”gå på marsch” vilket utövas av svenska armén idag. Det främsta ledet med musketörer avfyra sina musköter på linje. Medan dessa laddade sina vapen sprang det andra ledet fram igenom det första och avancerade 5-10 meter för att därefter avfyra sina vapen.⁹⁰ Denna procedur upprepades flera gånger och resulterade ofta i en stor påverkan både fysisk och psykiskt på fienden. Jag kan bara försöka tänka mig hur dessa stackars soldater måste ha tänkt och känt. När deras kamrater dog runtomkring dem och fiendens stridsrop kom närmare kan inte paniken och tankar till flykt varit långt borta.

Det andra sättet att avfyra sina musköter gick ut på att alla tre linjer gick tätt ihop. Den första linjen gick ner på knästående skjutställning, den andra linjen lutade sig över den första och den

⁸⁷ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:127

⁸⁸ *Doktrin för markoperationer*, Försvarmakten, 2005, sid:39

⁸⁹ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398

⁹⁰ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:126

tredje stod bakom den andra i stående skjutställning. De tre linjerna avfytrade sina vapen samtidigt och uppnådde därigenom en ”kraftsamling” av eld som gav en stor chockerande effekt på fienden.⁹¹

Dessa två eldexercissätt var vid denna tidpunkt relativt nya vilket skulle komma att ha en överraskande effekt på de kejserliga soldaterna.⁹²

4.2.5 Vilseledning

Enligt min analys av slaget kan jag inte urskilja eller se några tecken på vilseledning hos någon av de stridande arméerna. Med vilseledning görs en sak för att möjliggöra en annan. T.ex. genom att göra ett skenanfall med mitt kavalleri över kullen riktar jag fiendens ögon mot denna punkt. Detta möjliggör att jag kommer att ha en större effekt/chans med mitt huvudanfall som kommer ifrån skogen i väster.

4.2.6 Lokal överlägsenhet

De kejserliga styrkorna kan sägas ha uppnått lokalöverlägsenhet när de jagade sachsarna på flykt. Detta skedde genom att kraftsamla kanoneld, infanteriet och delar av det kejserliga kavalleriet mot de sachsiska leden. Detta resulterade i att Tilly kunde uppnå lokal överlägsenhet på denna del av slagfältet.⁹³

Den svenska armén uppnådde lokalöverlägsenhet på flertalet ställen, mycket tack vare kombinationen mellan eld och rörelse och användandet av reserverna. Första gången var på den vänstra flanken när Pappenheims tunga kavalleri flertalet gånger försökte anfälla Banèrs trupper, men gång på gång måste avbryta och återvända tillbaka till de egna linjerna. Här var det kombinationen mellan eld och rörelse som bröt den kejserliga anfallsviljan.

⁹¹ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:397

⁹² *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:123-126

⁹³ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:126

Den andra gången svenskarna uppnådde en lokalöverlägsenhet var vid greve Horns högerflank i slutskedet av slaget. Här spelade också eld och rörelse en viktig roll, min uppfattning är att insättandet av den svenska reserven var mycket avgörande.⁹⁴

Genom att inom ett speciellt område på slagfältet uppnå en god effekt kunde den svenska armén uppnå en lokal överlägsenhet.

4.2.7 Stridsekonomi

Stridsekonomi kan sammanfattas som de resurser en chef har till sitt förfogande under ett pågående stridsförlopp. Sverige hade en god stridsekonomi, de hade ett stort djup i sin uppställning. Alla de större svenska enheterna hade reserver bakom sig vilka kunde sättas in över hela det svenska frontpartiet.

Efter att tysk-romerska armén hade fått den sachsiska armén på flykt kraftsamlades han sina enheter i ett anfall på den svenska högra flanken. Genom att svenskarna hade "stridsekonomi" i form av reserver som de snabbt kunde sätta in på den vänstra flanken, kunde de stoppa fiendens anfallsvilja och tillslut genomföra ett motanfall.⁹⁵

4.3 Uppdragstaktik

Genom att analysera slaget med hjälp av ledningsmetoden uppdragstaktik hoppas jag komma fram till om den svensk- sachsisk ledning använde sig av denna ledningsmetod under slaget. De punkter som jag valt att ta upp berörande svenskarnas agerande som kan igenkännas i ledningsmetoden är:

⁹⁴ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:126-127

⁹⁵ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:127

Gustav II Adolfs armé under 1600-talet var inte, så som det många gånger har återberättats, ”Ett gäng bönder”⁹⁶ utan bestod i själva verket av mycket samövade och välutbildade soldater.⁹⁷ Större delen av musketörerna var skotska legoknektar vilka alla var råbarkade män och hade varit i strid flertalet gånger innan de tog anställning i svenska armén. Större delen av konungens armé bestod inte av svenska soldater utan var betalda legoknektar med god förmåga till strid.⁹⁸ En av punkterna som bygger upp uppdragstaktiken är att det krävs välutbildade och samövade soldater, vilket Gustav II Adolf i detta fall hade.

Gustav den andre Adolf förde alltid befälet vid fronten tillsammans med sina soldater. En av anledningarna var att han hade dålig syn vilket hindrade honom ifrån att iaktta drabbningarna från ett längre avstånd. Att konungen alltid ledde ifrån fronten hade sina för och nackdelar. Fördelen med detta är att soldaterna, som hela tiden kunde se sin konung, blev bättre motiverade och slogs med hela sin själ. Nackdelen med att som chef hela tiden vara framme där det händer är att risken för att du själv skall bli skadad eller i värsta fall bli dödad ökar markant. Det var det sistnämnda som hände under slaget vid Lützen.⁹⁹

Under uppbyggnaden av den svenska krigsmaskinen ökade antalet officerare och befäl per trupp-enhet tydligt. Gustav II Adolf uppmuntrade sina underofficerare och officerare att i viss mån agera självständigt.¹⁰⁰ Genom att göra detta möjliggjordes att snabba beslut kunde fattas i situationer på en lägre nivå där tempo och snabbhet är viktigt. Ett bra exempel på en underställd chef som tar egna beslut är greve Gustav Horn, vilken förde befälet över den svenska högra flanken närmast sachsarna. När den sachsiska armén flydde fältet fattade Horn ett beslut som skulle komma att spela en avgörande roll i utgången av slaget. Genom att vända upp sin flank 45 grader mot de anfallande soldaterna skapade han en ny front av svenska soldater som kunde möta de anstormande soldaterna.¹⁰¹ Dessa situationer påvisar att den svenske konungen använde sig av metoder och en ledarstil som idag kan igenkännas som ledningsmetoden uppdragstaktik.

⁹⁶ *Svenska slagfält*, av Lars Ericson, Martin Hårdstedt, Per Iko, Ingvar Sjöblom och Gunnar Åselius, 2003, sid:119

⁹⁷ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:162

⁹⁸ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:165

⁹⁹ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:168

¹⁰⁰ Sandbok AB, *Vägen till stormakt*, Falun, av Claes-Göran Isacson, 2006, sid:398

¹⁰¹ *Svenska krig 1521-1814*, av Ulf Sundsberg, 1998, sid:164

5 Sammanfattande diskussion

Jag kommer att inleda min sammanfattande diskussion med att återkoppla till uppsatsens syfte, problemformulering och frågeställningar. Därefter kommer jag med hjälp av vad jag kom fram till i min analys svara på mina frågor. Slutligen kommer jag att redogöra för vad mitt arbete har tillfört det stora forskningsläget och förslag till vidare forskning.

Syfte:

Syftet med denna uppsats är att analysera slaget vid Breitenfeld med hjälp av militära teorier som de grundläggande förmågorna, marktaktiska grundprinciperna och den svenska ledningsfilosofin uppdragstaktik.

Problemformulering:

Mina forskningsfrågor är: huvudfråga lyder enligt följande:

Hur kan utgången av slaget vid Breitenfeld förklaras med hjälp av de grundläggande förmågorna och de marktaktiska grundprinciperna?

- *Var någon av de grundläggande förmågorna eller marktaktiska grundprinciperna avgörande för den svensk- sachsiska sidans seger?*
- *Kan man se spår av uppdragstaktik hos den svenska armén?*

5.1 *Var någon av de grundläggande förmågorna eller marktaktiska grundprinciperna avgörande för den svensk- sachsiska sidans seger?*

I min analys av slaget har jag kunnat se att de grundläggande förmågorna och de marktaktiska grundprinciperna varit avgörande för den svensk-sachsiska sidans seger. Jag har i min analys av slaget vid Breitenfeld kunnat hitta någonting om nästan alla principer och förmågor. Detta betyder inte att alla var avgörande för de allierades seger.

De grundläggande förmågor som jag anser ha varit mest avgörande för den svensk-sachsiska sidans seger är *verkan* och *rörelse*.

Genom sin revolutionerande uppbyggnad av den svenska stridsmakten med brigader och kompanier, kunde den svenske konungen Gustav II Adolf med hög rörlighet och bibehållna formationer med lätthet flytta sina enheter snabbt över och mellan frontavsnitt. Detta medgav att svenskarna, med kort varsel, kunde sätta in sina reserver och omfördela trupper till de delar av fronten som mest behövde det.

De kejserliga massiva fyrkantiga skvadroner var otroligt svårmanövrerade. De kunde inte organisera sig snabbt nog för att anfälla den svenska flanken.

När de kejserliga trupperna satte in sitt huvudanfall mot svenskarnas högra flank fick denna snabbt förstärkningar vilket kunde bryta och tillslut besegra de anstormande fiende soldaterna.

Det var också kombinationen mellan verkan och rörelse som gjorde att svenskarna var så framgångsrika under detta slag. Musketörernas tillvägagångssätt vid avfyrning kombinerat med kavallerianfall ledde till en stor effekt på fiendens förband, som jag menar var avgörande för detta slag.

De marktaktiska grundprinciper som jag anser ha varit avgörande är *kraftsamling* och *lokal överlägsenhet*.

Svenskarna kunde vid flertalet tillfällen uppnå en lokal överlägsenhet p.g.a. att de kraftsamlade resurser, reserver och sin eldkraft på en specifik plats och tidpunkt. Detta till stor del genom sin formation och inledande uppställning, som möjliggjorde att reserver kunde röra sig fritt bakom den egna frontlinjen utan någon större risk att bindas av fiendens förband.

De nytillverkade lättare kanonerna kunde följa med infanteriet till de främre frontavsnitten. Dessa kanoner kombinerat med musketörernas vapen medgav att en stor eldkraft kunde kraftsamlas och en stor effekt kunde uppnås. Detta resulterade, enligt min mening, i att den kejserliga armén tillslut bringades till flykt och kunde besegras

5.2 Kan man se spår av uppdragstaktik hos någon av de stridande arméerna?

Man kan se vissa spår hos den svenske konungen Gustav II Adolf som tyder på och liknar den svenska ledningsmetoden/filosofin uppdragstaktik.

Detta är tre saker som är mest utmärkande och påvisar att den svenske konungen hade en ledarstil vilket kan idag delvis igenkännas som ledningsmetoden uppdragstaktik:

- *Han uppmuntrade sina officerare och underbefäl att agera självständigt och fatta egna beslut som ledde mot den övergripande målbilden.*
- *Den svenska armén bestod av samövade och välutbildade soldater.*
- *Den svenske konungen var alltid där han mest behövdes (ledde sina trupper framme vid fronten).*

I min teori beskrev jag att ledningsfilosofin uppdragstaktik kräver att chefer på alla nivåer har förmågan att agera och fatta självständiga beslut. Gustav II Adolfs uppbyggnad av den svenska krigsmakten med det kraftiga ökandet av antalet självtänkande officerare och underbefäl, gjorde att snabba beslut kunde fattas på en lägre nivå, och gjorde att ett högt tempo kunde uppnås.

Detta är enligt mig vad man som chef vill uppnå med ledningsmetoden uppdragstaktik.

Arbetet påvisar att de tre teorier som används i arbetet är till stor del applicerbara på 1600-talets krigsföring. Uppsatsen har bidragit till teoriernas tillförlitlighet och fortsatta relevans, i den svenska doktrinen, genom den analys som har skett. Slaget har dessutom analyserats utifrån dessa teorier vilket inte tidigare skett enligt mina eftersökningar om tidigare forskning. Detta medger att forskningen kring slaget har utökats och är mer välstuderat idag än tidigare.

5.3 Förslag till vidare forskning

Litteratur och källor som fokuserar på den kejsrerliga armén och dess chefers agerande är ytterst begränsat. Det finns källor och litteratur som avhandlar den kejsrerliga sidan men är skrivna på och kan endast läsas på tyska. Det skulle vara intressant om en liknande analys kunde genomföras med de grundläggande förmågorna och marktaktiska grundprinciperna på den kejsrerliga sidan.

En annan sak som man skulle kunna skriva ett arbete om är slaget vid Lützen, där Sverige går vinnande ur slaget men förlorar sin konung. I en analys kan man då studera huruvida det är samma förmågor eller principer som ligger tillgrund för den svenska sidans seger.

6 Käll- och litteraturförtäckningar

6.1 Litterära källor

- Black, Jeremy: *Världshistoriens största slag*, (Lund, Historiska media, 2007)
- Boot, Max: *War made new* (USA: Penguin Group, 2006)
- Cedergren, Anders & Mattsson A, Peter: *Uppdragstaktik en ledningsfilosofi i förändring*, (Stockholm, Försvarshögskolan, 2003)
- Ericson, Lars & Hårdstedt, Martin & Iko, Per & Sjöblom, Ingvar & Åselius, Gunnar: *Svenska slagfält*, (Stockholm, Högberg Bokförlag, 2003)
- Sundsberg, Ulf: *Svenska krig 1521-1814*, (Lund, BTJ Tryck AB, 1998)
- Isacson, Claes-Göran: *Vägen till stormakt*, (Falun, Sandbok AB, 2006)
- Widén, Jerker & Ångström, Jan: *Militärteorins grunder*, (Försvarsmakten, Högkvarteret, 2005)

6.2 Militära doktriner och reglementen

- Försvarsmakten, *Doktrin för markoperationer*, (Stockholm, Högkvarteret, 2005)
- Försvarsmakten, *Militärstrategisk doktrin*, (Stockholm, Högkvarteret, 2002)
- Försvarsmakten, *Markstridsreglemente 1:2 Formella och Fältmässiga grunder*, (Kvarn, Markstridsskolan, 2010)

6.3 Elektroniska källor

Bild 1: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Breitenfeld_-_Initial_dispositions,_17_September_1631.gif, 18:41 2011-05-24

Bild 2: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Breitenfeld_-_Opening_moves,_17_September_1631.gif, 18:41 2011-05-24

Bild 3: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Battle_of_Breitenfeld_-_Stopping_the_attack,_17_September_1631.gif, 18:41 2011-05-24